

САНА ОЛОХ

БОЧУОТ ДУОСКАТА

Х а н а т
1931 сүл алтынны
15 нүгүттэн тахсар

ССНП ЧУРАПЧЫТААБЫ РАЙКОМУН УОННА НАРОДНАЯ ДЕПУТАТТАР ОРОЙУОННААБЫ СОВЕТТАРЫН ОРГАНА

№ 83 (5907)   1983 сүл. От ыйын 14 күнэ чэппизр   Сыната 2 харчы.

Бүгүн—общественность от хомууругар бастакы күргүөмнээх тахсыта

БУКА БАРЫ — ХОДУҔАБА!

ОРОЙУОННААБЫ ПРЕСС-КИИИ ИЙТИННЭРЭР

От ыйын 12 күнүнээди 365 эрэ киһи таҕыста туругунан оройуон ходу-валарыгар 109 звено таҕыста. Эрилик Эристин аатынан совхоз 4, «Чурапчы» совхоз 2 звенону ситэ таһаарбакка оло-раллар. Оттон Карл Маркс аатынан совхозка бу күнүргө от хомуу-ругар 473 киһи сылдьар буолуохтаабын ону-гар

тоһун тэтимин эбэн иһээдэр. Холубур, болу-гурдар 119 тонна, бахсы-лар 107 тонна кэбиһи-лэннилэр. Ити кэмгэ от-туур звеноларын ситэ таһаарбакка оло-ро-ро «Чурапчы» совхоз баара-су-о-о-о 65 тонна, Эрилик Эристин, аатынан совхоз Хадаардаабы отделе-ниета 15, Чапырдаабы отделе-ниета 20 эрэ тонна оту кэбиһтилэр. Ыаллыы оройуоннар-

1983 сүл алта ыйыгар уонна мөччирэн бас-тыы ыйыгар сүөһү ийитиитигэр, киинтэн бородууксуйаны ылыыга уонна соҕуоупка-лааһынгга социалистической куоталаһыыга үрдүк көрдөрүүлэри ситиспит маньык кол-лективтар уонна бастыг үлэтииттэр оройуон-наабы Бочуот дуоскатыгар таһаарыллаллар:

СОВХОЗТАРТАН
Бас ыйыгар үрдүк көрдөрүүлэрин иһин «Мындабайы» совхоз, Субуруускай аатынан совхоз, «Чурапчы» совхоз.

ОТДЕЛЕНИЕЛАРТАН
Эрилик Эристин аатынан совхоз Хадаар-даабы отделе-ниета алта ыйга үрдүк көрдөрүү-рин иһин.

Субуруускай аатынан совхоз Халы-ытаабы отделе-ниета сүл агарыгар ситиһиилэрин иһин.

Карл Маркс аатынан совхоз Мугудайдаабы отделе-ниета бас ыйыгар үрдүк көрдөрүүлэ-рин иһин.

Субуруускай аатынан совхоз Болтоҕоҕоо-оу отделе-ниета мөччирэн бастакы ыйыгар сити-һиилэрин иһин.

«Чурапчы» совхоз Армылаахтаабы отделе-ниета бас ыйыгар үрдүк көрдөрүүлэрин иһин.

ЫАННЫК ФЕРМАЛАРТАН
Хадаар «ЫБСЛКС 60 сүл» ферматын кол-лектива (старшай Осипова М. Е.) фуражнай ынах ахсыттан алта ыйга 1261-дии кг, бас ыйыгар 337-лии кг үтү ыабытын иһин.

Хадаар Вара ферматын коллектива (стар-шай Никитина М. В.) сүл агарыгар хас биридии фуражнай ынаҕыттан 1028-тыы кг үтү ыабытын иһин.

Мугудай Уу Оҕуотаах ферматын коллектива (старшай Толстоухова А. Р.) хас биридии ынахтан алта ыйга 1011-дии кг, бас ыйыгар 320-лии кг үтү ыабытын иһин.

Болтоҕо «Эрчим» ферматын коллектива (старшай Павлова М. П.) бас ыйыгар хас биридии ынахтан 266-лыы кг үтү ыабытын иһин.

ЫАННЫКСЫТТАРТАН
Иванов Михаил Иванович («Чурап-чы») — хал биридии фуражнай ынаҕыттан алта ыйга 1916-лыы кг, бас ыйыгар 491-дии кг үтү ыабытын иһин.

Кеенофонтова Варвара Николаевна (Эри-лик Эристин) — фуражнай ынаҕын ахсыт-тан алта ыйга 1688-лыы кг, бас ыйыгар 417-лии кг үтү ыабытын иһин.

Никитина Марфа Васильевна (Эрилик Эри-стин) — фуражнай ынаҕын ахсыттан алта ый-га 1558-тыы кг үтү ыабытын иһин.

Егорова Матрена Николаевна (Субуруускай) — хал биридии ынаҕыттан бас ыйыгар 470-куу кг үтү ыабытын иһин.

НЬИРЭЙ КӨРӨӨЧҮЛЭРТЭН
Коркина Матрена Гаврильевна («Чурапчы») — 57 ньирэйи эчирептэеккэ иитэн хас бири-диилэрин 25-тии кг төлөһүпүтүн иһин.
Петрова Ирина Дмитриевна (Карл Маркс) — 40 ньирэйи тыһынаахтыы иитэн 17-дии кг төлөһүпүтүн иһин.

КУОТАЛАҔАР ЗВЕНОЛАР ДНЕВНИКТЭРЭ

(ОТ ЫИЫН 12 КҮНҮНЭЭБИ ТУРУГУНАН)

Совхозтар, звенолар	Отчуут ахсаана	Кэбиһи (тонна)	Биир кэбиһэ (тонна)
КЭЛИМ МЕХАНИЗАЦИЯЛААХ ЗВЕНОЛАР			
Карл Маркс			
Коркин В. В.	7	41	6
Лоскин И. Ф.	7	30	4
Субуруускай			
Соловьев П. П.	7	32	4
Картузов Г. Н.	7	36	5
Эрилик Эристин			
Захаров Н. А.	8	10	1
Ноев И. В.	8	10	1,5
«Чурапчы»			
Макаров П. У.	8	18	2
Каженин И. В.	8	10	1
«Мындабайы»			
Гермогенов Г. К.	7	48	7
Николаев М. Д.	7	42	6
Софронов Н. Е.	7	27	4
Дорогунов П. И.	7	18	2
МЕХАНИЗИРОВАННАЙ АҔАРДААХ ЗВЕНОЛАР			
Карл Маркс			
Попов Г. П.	9	10	1
Субуруускай			
Коллов Н. И.	12	18	1,5
Эрилик Эристин			
Дальчиковский Н. Н.	13	18	1,5
«Чурапчы»			
Макаров П. С.	10	5	0,5
«Мындабайы»			
Гермогенов К. Д.	10	18	1,8
КӨЛӨ-ИЛИИ ЗВЕНОЛАРА			
Карл Маркс			
Аржаков Р. Р.	12	9	0,7
Окопешников Ф. Ф.	11	17	1,5
Шеломов И. П.	12	18	1,5
Копырин К. Н.	9	16	1,7
Субуруускай			
Седалищев В. П. П.	12	44	3,8
Захаров С. Н.	10	3	0,3
Эрилик Эристин			
Степанов П. М.	11	8	0,7
Федотов Д. Д.	14	8	0,4
«Чурапчы»			
Никифоров Д. П.	11	—	—
Трофимов Д. Д.	12	—	—
Захаров Н. П.	13	—	—
«Мындабайы»			
Гермогенов Д. М.	12	10	0,9
Павлов С. М.	14	—	—

ШЕФТЭЭХТЭР КӨМӨЛӨРӨ

Оройуон киининээди промышленнай, тутар тонна хааччылар тэ-рияттэр шефтээх сов-хозтарыгар быһыл 2000 тонна оту соҕуоупка-лаахтаахтар.

Ытырыылаах «Сель-хозтехника» холбохук шефтээх Салаан отде-лениетыгар 8 киһилээх бастайааннай үлэтиир звенону таһаарда. Ки-һилэр охсууну икки сменанан ытталлар. Бу күнүргө Дьаарыл-ла эңгэр маршруттаах биэс алаастарын бү-түрдүлэр. Коллектив ааһыт бэстиссэ уон-на субуотага 16-лыы—18-тыы киһинэн су-буотуньуктаата. Оһо 5 тонна оту кэбиһили-нэ, 4 тонна бугулла-на. От үлэтигэр об-щественность маннай-ты уон хонуктаах массабай тахсытып күннэригэр график ситиһулүһа. Эт-үүт комбината

Кырдыбаастар хоннохторо аһыллар

Одүлуун нэһилиэтин кырдыбаастара былы-рын 110 тоннаны от-тоон былланыларын чээс, тээхтик толорбуттара. Бы-ыл эмээ Амма оройу-онун пенсионердарын рес-публика бары пенсионер-дарыгар ыгырымыларын ейөөн үрдүк эбэһээтэли-тибэни ылынылар. Кыр-дыбаастар 11 киһилээх звено тэриһилэр. Сала-йааччылар — Семён Алексеевич Матвеев.

Вэһаһээн туругунан киһилэр 25 гектар кэригэ сирэ оҕустардылар, 200-тэн тахса бугулу туруор-дулар. Бу күнүргэ звено сураан күннэри былда-ла кэбиһини сабалзан эрэр.

Снимокка: звено мун-нааччылар М. И. Стэ-рестин уонна В. А. Гри-горьева.

Баба эдэр отчуттара

Хатылы-орто оскуола-тын Г. Н. Аммосов салайааччылаах үлэ, сын-и-алон дьадырын оҕолоро Баба эдэр урөдиг биер кэ-рэ көстүүдээх торойутар бааэ тарихи сайылыыл-лар.

Бу күнүргэ эдэр от-чуттар 15 гектар кэригэ сирэ оҕустардылар, 12 тыһа бастыг хаачысты-балаах оту туруордулар. Оҕолор иллэи кэмнэ-рин эмээ туһайахтык аҕаараллар: араас кү-рөктөһийиһэри, кэрэхэ-биллээх ооньуулары тэ-рийэллэр.

У. АТЛАСОВА.

МЭЧЧИРЭН — УРУН ИЛГЭ ҮЛЛЭР ТӨРҮТЭ

ҮҮТҮГЭННЭЭХ САЙЫЛЫНКА

Бэлэнгийн саймынга — ойыра бигр нэра көс түүдөх мээстөгэ. Манна Хадаар апыттах манна хыжыга Марфа Васильевна Никитина талаар коллектив үлэлиир. Устускара уонна үөрэхтэ туттарса барыт манна хыжыгытара оркуола үрүктү кылаастарын үөрэнээчилэрэ солбууаллар. Ордол аза табаарыстан суохтаптар: ынах ахсыттан күнгэ 8-10 кг итэбэ суох үрүн илгэни үрүлүмэлэр.

Графиктын аһары толорон илбэх. Холбоур коллективка иккис сылын үлэлиир комсомолка Ана Романова күнгэ ортотунан 250-нуу кг үүтүлэр. Оттон күннэри со-рудаа 115-тин кг. Ити курдук, Елена Никитина, Сардана Титова, Ефдо-ния Пестрикова эмэи ку-баана суох көрдөрүүлэ-ри ситиһаллар. — дэри кэп-сир бииргэ үлэлиир өлөлөрүн туһунан ферма старшайа.

Коллектив мунуура бастына ийиһар биирдиң фуражнай итэктэн 232-дин кг үүтүлэбэт. Ити бысаанга түрүлүбүүрү-күдэр 60-нуу кг элбэх.

Сутон Марфа Васильевна бэйлэ 369-туу кг үрүн илгэни ылан, былаанын 116-ады кг куоһарбыт. Ынахтан өлгөм үүтү ылым аһардас ылымак-сыт эрэ үлэте буолбатах. Итиникэ бостууктар уон-на сүөһүгэ эбин аһылы-га өгөрөөчүлэр өгөлө-рө эмэи кырата суох. Манна бостуугунан Ко-стантин Дмитриевич Адамов үлэлиир. Ки-ни сүөһүлэр үчүгэй-дик мөччийдэлэрин, то-то-хона аһылыларын хаа-чыйар. Эссе сарсыарда-ны, сүннэ көтө илгэни саймыак бостуун ынах-тарын сайдыыр саһатын-тан үһүстэр, күүрөһнөх үлэ сага күнэ икки үлэ-тиктэн сараланар.

Марфа Васильевна уо-даттара Васа уонна Ким Рихматуллиннар фермада эбин аһылыгы өгөрөдлөр. Нанналар 1-үн ахсын 2,5-тин центнер көөнүөрбө-нү бөлөһүннэлэр. Уолат-тар тустаах үлэлэрин үрүхөн дөһтөн итэбэ суох төлөрөллөрүн таһы-нан ферма ие-тае үлэти-лэр гемэлөөдлөр. Итинни үлэлит дэри-күдөр бөлөһү Хадаар өлөһүсүтэ үүтүлэбэт.

Ити уонна государство туттарына мэдүйтүн бастынар көккөлөрүлэр сымдыар. Онуоха Сири Холдонос, Бэлэнгийн, о. д. а. саймынтар коллек-тивтара кырата суох өгө-лөөхтөр.

В. РУФОВ.

СНИМOKTAPГA: стар-шай М. В. Никитина (уһаттан үһүс) ферма үлэһитэрин кытта; ком-сомолка Ана Романова бам кэмтэр.

Автор фотога.

КИМ ТӨНӨ ҮҮТҮ БЫРЫЙ?

ОТ ЫЙЫН 2-3 КҮННЭРИНЭЭБИ СВОДКА

Совхозтар, -отдасчылар	Фур. ынак	Центр ынак	Күннэри илгэ, үүт (ц)		Күннэри үүт (ц) ынах-ха: кг		Күннэ түт-тарыллар үүт (ц)	Тө-рөөб. ынах	Сэлт. ынак
			1982 г.	1983 с.	ф/ы	м/ы.			
Карл Маркс	1931	1432	153,3	148,8	7,7	10,3	127,4	1336	1352
Одьулуун	618	465	44,0	45,0	7,2	9,6	37,0	370	490
Мугудай	641	535	33,0	31,9	8,0	9,7	47,3	534	524
Вахем	672	432	56,3	51,9	7,7	12,0	43,1	422	336
Субуруускай	813	632	54,0	69,4	7,4	9,5	52,1	587	642
Хатылы	394	291	28,0	26,0	6,7	8,9	21,1	247	265
Волтоно	423	310	24,0	34,4	8,0	10,1	31,0	340	357
Эрилик Эристини	1885	1428	134,2	139,4	6,4	9,1	120,1	1266	1435
Хоптобо	520	325	32,1	31,0	5,9	9,1	30,0	272	448
Хадаар	489	343	37,0	38,5	7,7	10,6	33,0	326	321
Хайахыт	458	342	33,0	29,9	6,5	8,7	25,0	280	320
Чакыр	438	495	31,1	33,0	7,1	8,1	32,1	386	346
«Турачна»	1360	1033	76,0	89,0	5,9	7,7	77,8	1030	1045
Сылан	650	563	41,0	42,9	6,3	7,6	40,2	533	482
Килэгни	260	240	16,0	17,2	4,7	7,1	16,8	271	379
Арылаах	320	230	19,0	20,3	6,3	8,7	20,7	226	204
«Мындагаайы»	569	752	67,0	68,0	7,1	9,0	64,0	815	807
Болугур	100	435	41,0	42,0	8,4	9,6	39,0	446	472
Соловьев	469	317	26,0	26,0	5,4	8,2	25,0	369	335
Оройуон үрдүнөн	6957	5276	485	488,0	7,0	8,2	441,0	5034	5281
1982 сылга	7072	5451			7,2	8,8	385,6	5438	5850

МЭЧЧИРЭН бастагы ылыгар үүтү государ-ствога туттарыс сору-к-

тара толоруллубатылар. Фуражнай ынах ахсыт-тан үүтү ылыс соруудаа 178 килограмна төһөнөн, ааспыт сыл туһааннаах кампаундиртэрэр 9 кг на-мыах буолла. Ордук Килэгни, Соловьев, Хоп-тобо уонна Хайахыт от-досчыларга хаалдылар. Ылымныгыт бородуук-суйаны харайыыга уон-на таһылыга бар итэбэ-тэр өссө да туоратылла-найтар. Ол охсуутугар государствоны кытта ах-саанга сыл аһардаары-былаан 92,6 бырыһын-толорулунна.

Оройуон совхозтара аспыт нэдизлэре барыта 577 центнер үүтү ылы-тар. Ити графикка кө-үлүлүүтүнүлэр аһыах. Ылаһылыны итинниги-нэ-лааһыахха сөп. Бу кэмгэ хас төктөр ахсыттан 6,4 ц курааннах вещество ко-лор, оттон от ыйын 20-тын кэнниттэн ити 4,3 ц тийэ намтылар. Бу кэм-гэ синкэй протеина (гек-тар ахсыттан ылаахха) 86,2 килограмнан 65,3 ки-лограмна тийэ намтылар, оттон аһылык единицата 4,8 центнертэн 3 центнер-гэ тийэ түһэр.

ГЫА ХАБААЙЫСТЫВАТЫН УПРАВЛЕНИЯТА.

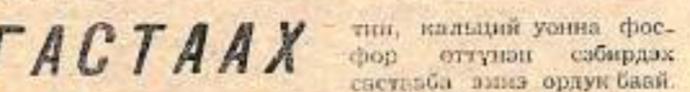
Сүөһү аһылыгар төһө протеин баарын от ку-раанах веществотулар эбэтэр 1 кг күөх мааса-га төһө протеин баара-толору көрдөрбөт. Ити-никэ ахсаана төһө эмэ аһаарытын үрдүнэн протеина оннуун хаа-лыһа эбэтэр атын итэм-тэлээх вещество сүтүү-түн суотугар бөл үрдүн-дэ сөп. Онон содотуока-дымыт окко төһө итэм-тэлээх вещество ордубу-тун сыаналаһыныа хас тонна от кэлбиттэн төһө итэмтэлээх сү-түүн төртүгүнэн буолар. Ыйыны сүөһүнү ыла-һыны ууруллубут аһы-лыһыан аһатарытын умнуо суохтаахпыт, аһар-даа бырыһыаннаан үлэ-һүйэр сылаһа.

Ыйыны даннайдарытыт-тан көрдөхкө, от ыйын бастыны декадатыгар си-баккылаах, ситэн күөгэ-һан турар кэмтэр охсул-лубут оттон саамай элбэх итэмтэлээх веществоны

ОТТООҔУН ТАБЫГАСТААХ

Ученый БОЛДЬОХТОРО СҮБЭИЭ

Сага үүмүт от сас-тыбын 75—85 бырыһыан-на уу буолар, ол кээни 60—65 бырыһыанга дэри аһайылар. Эрдэтээри от кураанах веществота 15—25 бырыһыанга, хо-йуку от тийэ 35—40 бы-рыһыанга төһөнөр. Атыннык: атыкка, 1 тон-на күөх оттон 1,5—4 ц кураанах веществота эбэтэр 17 бырыһыан уулаах 1,7—4,7 ц кураанах оту ылаахха сөп. Итичэти-тэр хас биирдиң тонна оттон 5,3—8,3 ц синк куурдуллубуохтаах. Уу от биохимическэй уонна физи-ка-химическэй састаабы-лар кинэр буолан куур-дирга элбэх сылаас наа-са. 75—85 бырыһыан синкээх оттон 1 ц ку-раанах оту ыларга 489 мегакалорий энергия эба-тар 1 тонна оту куурдар-га 500 кг уматын наада. Күөх оту айылыра усу-убуулатыгар эбэтэр ис-түрүлүлэр. Одоххо айыл-са усуллубуулары куур-

тун, кальций уонна фос-фор оттуунан сибирдэх састааба эмэи ордук баай. Эрде охсуллубут от бы-дан элбэх сибирдэхтээх, ол кыта састаабыгар про-теина, фосфора, кальция баарын элбэх. Саха сириг үсүлүсубуулары бастың хаачыстыбалаах оту со-дотуокалааһын көмө баа-ра эрэ 30—40 күннэ тэң-нэһэр (от ыйын саһатын-тан атырдыах ыйын бас-тагы декадатыгар дэри). Үүнээйи ситэн итэбэни ахсын углевода (целлю-лоза, гемицеллюлоза уон-на дэчинна элбири, от-тон ол синкэй клетчатка элбэһиннөр тирирдэр. Сага үүмүт от клетчат-кыга 20 бырыһыантан итэбэс буолар, кэлин от ситтэбин ахсын 40 быры-һыанга тийэ элбири. Ыйыны аһылыгар көрдө-рөрүнөн, бас ыйын бү-түүтүгэр ходоһаа үүм-мүт от кураанах веществ-тотугар синкэй клетчат-ка 24,3 бырыһыанга төһө-һөһүтэ эбит буоллар, ити от ыйын саһатыгар 33, от ыйын ортотугар 36,8, атырдыах ыйын саһаты-гар 33,8 бырыһыанга төһө-нөр. Ол оннулар протеи-на аһылыгар. Ыйыны дан-найдарытын, бас ыйын

оттон уу ылар ходоһаа-рыгар хойутаан сибакки-лэнэр. Төһө от кэлэрэ уонна улаачыстыбата от сити-тиктэн тутулуктаах. Сити-тиктэн умнаһа төһө улаачыстыттан төһө сө-бирдэхтээбиттэн, умна-һын химическэй састаа-быттан көрөн быһаа-рыахха сөп. Холбоур, бо-бойай культууралар си-баккылары мунуулаан ту-рар кэмтэр итэмтэлээх веществолара сибирдэхтэ-ритэр, намчы умнастары-тар 52—57, сүрүн умна-старылар 43—49, сага си-баккылар эрдэниэ 35—56 уонна 44—65, сибакки-лэнэн бүһүтүн кэмгэ 25—33 уонна 67—75 быры-һыанга төһөнөр. Отум-наһа сүрдээх түргэник ситэн мастылар. Онон ок-ко иккискэй күнү хойу-таан кинрдэхкө от итэм-тэтин улаханнын сүт-үрмэхкэ сөп. От сибирдэбэр кини ум-наһаадаар 2—2,5 төгүл элбэх протеиннаах. Каро-

Н. СИДОРОВ,
биологическэй
наука кандидата.

Педагогической үлэ ветераннара

УЧУУТАЛЫМ ТУҔУНАН

ЧУРАПЧЫ сэттэ кылаастаах оскуолатын бүтөрбүт, саҥа чорому улаатан эрэр уолу 1933- сыллаахха Кытаанах оскуолатыгар учууталданан анаабыт-тара. Ол кэмтэн билигин Саха АССР уонна РСФСР оскуолаларын үтүөлээх учуутала Алексей Петрович Ермолаев олобун үүнэр көдүүнүнү үөрөтүбүнүн итинни кытта арах-сабатын ситимнээбит.

тыыр этибэт. 1934 сыллаахха саҥа аһыллыбыт Чурапчытаабы педагогической училищени кэтэхтэн үөрэнэн 1937 сыллаахха бүтөрбүтэ. Ол кэнттэн Якутскайдаабы учительской институт физико-математическай факультетыгар үөрэнэ киирбистэ. Алексей Петрович билигин республикара методист-учуутал быһылынан кизикник биллэр, 1972 сылтан саҥаланан ахсаанына, нуучча, саха уонна омук тылларыгар 20-тан тахса араас суол тирэх буолар схемалары, тематической матрицалары, урок кэмигэр табыгастаахтык уларытыллар таблицалары оҥордо. Үөрөнөөччүлөр биллэрлэрин маастарыта суох программированнай контуруолааһын ньыматын хасьһан үөрөтөн табыгастааһын уонна көдүүстөөбүн дакаастаата. Бу ньыма үгүстэр сыһэриилэрин ылла. Алексей Петрович ити

темага дакылаата методист Бүтүн Союзтаабы конференцияларга биирөөмүтэ. Кини дакылаата Якутскай, Львов, Москва, Среда, о. д. а. куораттарга ытыллыбыт научнай - практической конференциялар кытылылаахтарын бөлгөттөрүн тардыбыта.

Итини таһынан методист-учуутал 4-5 сыастаах оҥолорго сүтүөхтэри, тыллары чопчэкилик баарга үөрөтүр ньыматын сүтүбүн бачаастаппытэ.

Билигин, Алексей Петрович үөрөппит оҥолоро билигин бачуоттаах сынныаланга өлөрөр кырдыаастарынан аарылабыт. Оттон кини таптыыр үлэтинэ өссө умсугу бай дэриктанар, элбэх кэскиллээх былааннаах олох оҥуулар үөһүнөн айанылар «Мин учууталым» диир кинини оҥонһоруттан оҥотутар диири. Ытык-табыллаахтык ааттыылар.

С. М. МАКСИМОВ, сэрэн, үлэ ветерана.

Оччолорго учуутал үөрөхтөөх кини абылаах этэ, ол да иһин үөрэнөөччүлэригитэн да бэйэе кини учууталлаатада. Кини билигин VII кылааска математикада уонна физикада үөрөппитэ. Эдэр учуутал уруктара үөрэнөөччүлэри тардар, умсугутар этилэр. Физикада элбэх опьыттары оҥорорбут, кайдактыах да уустук формулалары кэбэбэстик өйдөтөр дьовурдаада. Ир-дэбиллээх, эйэбэс учууталытын билиги баары ытыктыыр, тап.

Культурнай ОЛОХ

ЫРЫА-ҮҮГҮҮ КЭҢИИЛЭЭХ

Чыаппаратаабы Культура дьээтигэр эдэр үлэһит Федор Гоголев директорунан инаныабыттан үлэ бааччыга сэргэһийдэ.

Быйыл чыаппаралар агитбригада төрүнэн хайыы-үйэ 16 точкана хайтылар. Кинилэр Ырыа-үгүүү кэһиинээх Туруйа, Баҕаалаах, Анхай, Куула Оба, о. д. а. сайылыклар үрүгү илгэни дэриэччилэригэр, И. П. Шедомов, М. М. Барышнов, Г. Г. Протодьяконов, Н. Ф. Слепцов, К. Н. Копырин салайааччылардаах хоһуу хонууттарыгар салдыттаатылар.

Сельсовет исполкома председателэ В. Р. Иванова уонна биригэдьинир М. М. Пестрянов үүтү быһылыта, өттөһүүтүнэ үлэ хаамыатын туһунан ситимин биллэринэрдилэр, биирдиклээн үлэ-биттэри кытта босиһэллэстилэр.

Көрөөччүлэр Егор Мохначевская үмкүүтүн, Михаил Пестрянов бэйэтин мелодиятыгар суруйбут ырыаларын толоруутун, сценарий ветерана Федор Ильич Гоголев «Биригэдьинир Марьяна» диир солотын, Федор Гоголев баһыта добуһуолааһын иһитигэр ытыктыаһын көрүстүлэр.

Т. КАРПОВА.

Москва. Н. И. Канованын конструкторскай бюро КА-32 вертолета (снимокка) тыа хаһаайыктыбатыгар, тутар-тагар үлэлэргэ кизикник туттулууда. Биир сүрүкүлэ олорор икки винтэ, тээх дьобус маастына далахан сөнпөөс кыамтаалаах, үчүгэй энерго-сэбиллэннээх, аныгылыы Жорудованиелаах.

ССТА фотокройника.

Дьээ-кэргэн мунуга

Өгнөөх телевизордар улам кизик бийирэбиллэлэр буолан иһэллэр. Ол быһыытынан өгнөөх телевизоры атылааһааччы албинир. Ол эрэри өгнөөх экранга бизирини хайдах көрөр сөптөөбүн кини эрэ барыта билэ буолбатах.

Туох-ханнык иһинэ, телевизоры 2,5 метртэн итэһэйэ суох сиртэн көрөр тыа туруорулуохтаах.

Иккиһинэн, экранга бизирин көстүүтэ харабы сылаппат курдук сөбүтөр сырдык буолуохтаах. Экраны аһары чарылхайга туруорар, ордук хараҥа хоско көрөр буоллааха, кинини түргэник сылатар. Саамай үчүгэйэ—кыра кыамтаалаах лампаны уматыы, ону экранга сырдык килбэччүбүтүн диир көрөөччүлэр кизиклэригэр туруорулуохтаах.

Өгнөөх телевизорга сырдык уонна хараҥа араарыллан чуолкайдик көстүүлэрэ (контраст-

ность) ордук суолталаах. Экранга көрдөрүү төһөнөн улахан, чуолкай да сөччөнөн харах күүрүүтэ намтылар. Телевизор көстүүтэ тупсарын наадатыгар күнүһүн түннүгү сабар, кизиктин ордук сырдык уоту умулларар наада.

Ырыагы эбэтэр чугаһы көлөхтүк көрөөччүгө харабар сөп түбөһөр ачыкканы кэтэригэр сүбэлэнэр. Билигинтэн, окулист-врачтартан, «Өгнөөх телевизор үрдүк радиацияны тарбаппат дуо?»,—диир үгүстүк ыйытааччылар.

Кинескоп таһаарар бэрт дуона суох рентген сардангаларын экран анаалаах сибиниэс туустардаах иһиниэс таһы баарытын бэйэтигэр тохтодор. Ааһан таһаарыллыбыта: кини бири сыл устата телевизоры көрдөбүтэ, онно ылар рентген сардангалара естественнай радиацияттан (ону дьоннор космическай сардангалартан уон-

НОРУОТТАР ДЬУЛУУРДАРЫН УТАРЫ

Американскай ыалдыт тобо тымныытык көрсүлүннэ

АХШ вице-президентэ Дж. Буш Аржаа Европа сорох дойдуларыгар субуадай түмүктэммит сырыыта Вашингтон, норуоттар дьулуурдарын аахса барбаһа, Аржаа Европа кэжкэ дойдуларыгар саҥа американскай ядернай ракеталары хайаан да тарватан туруорарга дьулуһарын көрдөрдө. НАТО «икки хос быһаарылытын» ааттаһааччына, сэттэ капиталистическай державалар соторутаабыта Вильямсберга буолан ааспыт сүбэ мунньахтарын декларациятын уонна НАТО советын Парижтаабы сессиятын быһаарылыларын туһунан туран, Рейган администрацията сэбилэниинэн үлүһүйүүнү күүһүрдүү былаанын дьаныардаахтык тарватар.

Американскай ыалдыт, биллэн турар, американскай ракетнай былааннары НАТО чиниһинэ дойдулар бары көккүөрө суох өйүүр буолбатахтарын учуоттуруугар тийдэ. Дания парламена Женевагаабы испэтииллэр түмүктэһиэхтэригэр диири Аржаа Европада американскай ракеталары тарватан туруорууну утарда. Греция ити былааннары утары

бу туччулаах көрүстэ дьулуобуйатын быһыытынан көмүскүүр туһунан күүһүн харымстаабыта. Дж. Буш, эйэ диири буулааччылар хамсаанынарыгар холуһаарылыларынан сабыта түһүтөлөөн туран, кинилэргэ абааккараһын иһтээбэтэ.

АХШ вице-президентэ сылдыбыт сирин ахсын «Буш, дьээбэр кизэр нэбэйи!» «Американскай ядернай ракеталары тохтотуоххө!» диир дозуһуулардаах демонстрациялар көрүстүлэр. Аржаа Европа сорох столицаларыгар американскай ыалдыты официальной эргимтэлэр кытары тымныытык көрсүстүлэр. «Нью-Йорк таймс» хайыат вице-президент ракеталар тустарынан боппуроска Данияны «кыайан мистэтигэр туруорбата» диир хомойон суруйда. Сырыы хайыы-үйэ түмүктэммитин кэнниттэн ГСДП председателэ В. Бранд быһылыгы ахсынны кизиктэн даһаны ССРС уонна АХШ икки ардыларыгар кэпсэтиилэри салгыыр туһугар ядернай сэбилэниинэн үлүһүйүү саҥа сүһүөбүн саҥалаабат туһунан эттэ.

Комментатор колонкалара

турар. Аржаа Европа норуоттара дохсун демонстрацияларынан бэйэлэригитэн ядернай түһүстэни суоһааһын халбартылаахтарын бааралларын чуолкайдик этэллэр. Вашингтонна даһаны, Аржаа Европа сорох столицаларыгар даһаны бу сыл бүтөрө—Европа континенттар бастаһа, американскай ракеталары тиэрдии болдобо—чугаһан истэбин ахсын ракеталары утары манифестациялар өссө кизик далааһынны ытыктыра диир диксинээллэр.

Дээ ол иһин Дж. Буш сылдыбыт дойдуларыгар АХШ политикатын «быһаара» сатыыр, Рейган администрациятын «эддэ дьулуһааччы» быһыытынан көрдөрөр уонна ракеталары тарватан туруорууну «нууччаларга ыгаһыны оҥоруу» булгуччулаах средствоһун, Женевагаабы кэпсэтиилэр ситиһиллэрин

АХШ агрессивнай былааннара өйдөөхтүк көрөр аржааны политическай деятелдэр утарысыларыгар, норуоттар кизик маассаларын сорунуулаах «Суох!» диир тылларыгар кэтиллэр.

И. АБЛАМОВ, ССТА ырыгааччыта.

ӨГНӨӨХ ТЕЛЕВИЗОР

на Сир радиационнай фондугтан ылааллар) ылар сардагытын 1 бырыһыанын ангарытэнибэт буолар.

Өгнөөх телевизор дьээ кэргэнигэ улахан дуоһуууну бээрэр. Ол тынан Саран физкультуранан, спордуан дьарыктаныһыны, араас хамсаанылаах сынныалангы кылгатын бинтэр тохтодон турар телевизоры көрүүнэн үлүһүйэр саһамат. Ити сүбэ ордук абылаах хамсаанылаах үлэһэй дьонго туһаайылар.

Үгүс саһырбыт дьон телевизор иһинигэр хас да чааһы ытыааччылар. Олтон ордук саһырдааха кини хараҥа араас ноборуоскаһы тулуйар дьовура мөлтүүр. Саһырбыт кини күнгэ 1,5—2 чаастан ордук телевизоры уһундук көрөрө харабар улахан ноборуосканы оҥорор. Оҥолор эмиз телевизоры уһундук көрөллөрө боортулаах. Кыра саастаах ос-

куола оҥолоро кинилэргэ аналлаах бизириллэри эрэ, оттон улахааттар күнгэ 2 чаастан ордук суох кэмгэ телевизоры көрөллөрүн төрөппүттэр ирдэһтээхтэр.

Сорох оҥолор, телевизоры холбоон олорон, уроктарын бөлэмнэнэргэ «албаһыраллар». Ити кинилэр урок матырыйалын өйдүүллэрин мөһөйдиир эрэ буолбатах, өйдөрө уонна нервнэй системалара бүтүннүүтэ күүскэ сылайытыгар тиэрдэри. Ону таһынан үөһэ этиллибит сүбэлэри тутуспат буолуу үгүс оҥолору харахтара харылдан буолуутугар тиэрдэр.

«Дээ, онон эһиги өгнөөх телевизоры атылааһа быһаарынымыгыт. Ол иһинэ араһы кытта сүбэлэһин; тоҥо дьээтэхкэ, сорох дьоннор (быһа холуһан эр дьоннор 10, дьахталлар 0,5 бырыһыаннара) төрүөхтэригитэн өгү араарар дьовурдара кэһиллибит буолар. Ол иһин бэйэ хараҥа өгү ылынарын бэрэбиэркэлэтэр наада.

Үөһэ этиллибит олус уустуга суох сүбэлэри толордоххутуна, өгнөөх телевизортан үөрүүнүкөтүүнү, дуоһуууну ылыаххыт уонна саамай кылаабынайа доруобуйэ-бытыгар хоромьуну оҥоруоххут суоҥа.

В. ЧЕРЕДНИЧЕНКО, профессор.

Кини научнай-чинчийэр институт санитарнай сырдаттыла таһаарыта.

Редакторы солбуулааччы С. Н. ЧИЧИГИНАРОВ.

Таптыыр аҕабыт, эһэбит, аймахпыт ШАДРИН Петр Спиридонович уһун ыарахан ыарыһыттан өлбүтүн, диириниэс туһунан, билэр дьоннорбутугар иһитиннээбит. Кыргыттаа, күтүөттөрө, сизиннэрэ, аймахтара.